

Jacques-Alain Miller*

Vrnitev k prehodu¹

Zadnjič sem prišel do zadnjega Lacanovega spisa oziroma vsaj do zadnjega, ki sem ga vključil v zvezek z naslovom *Drugi spisi*.² Ta tekst je bil sestavljen kot uvod v angleško izdajo XI. Seminarja, *Štirje temeljni koncepti psihoanalize*. Komentiral sem ga že večkrat, tokrat pa se bom k njemu vrnil zato, da bi preučil vprašanje, kaj je psihoanalitik v perspektivi sintoma.

V resnici gre za tekst, ki je zelo oddaljen od XI. Seminarja, čeprav nastopa kot njegov predgovor: o njem ne govori eksplicitno, preučil pa sem ga zato, da bi ugotovil, ali o njem govori implicitno, vendar se mi zdi, da temu ni tako. V celoti gledano gre bolj za vrnitev h koncu analize in še natančneje k temu, čemur je Lacan rekel prehod. Zadnji Lacanov spis – če odmislim nekaj odstavkov, ki jih je sestavil za zvezek, posvečen obrambi univerzitetnega središča Vincennes, v katerem nastopa stavek *Ves svet je nor* –, zadnji spis v pravem pomenu besede torej konstituira vrnitev k prehodu in je kljub svoji kratkosti – pičle tri strani – merodajen.

Lacanova iznajdba prehoda, ki ga je naznanil v svojem spisu »Propozicija z dne 9. oktobra 1967 o psihoanalitiku Šole«,³ ki ga najdete v zvezku *Drugih spisov*, usmerja dovršen del njegovega poučevanja.

¹ Tekst je prevod Millerjevega predavanja z dne 21. januarja 2009, podanega v okviru rednega kurza *Lacanovske orientacije*, ki je v šolskem letu 2008-2009 potekala pod naslovom *Choses de finesse en psychanalyse*. Prevedeno po: <http://causefreudienne.net/uploads/document/aoe747208a95ddaf4be18000933eb493.pdf>. Naslov je uredniški. [Vse opombe v tekstu so uredniške oziroma prevajalske.]

² Cf. *Autres écrits*, Seuil, Pariz 2001. Omenjeni tekst, »Préface à l'édition anglaise du *Séminaire XI*«, se nahaja na straneh 571–573. Cf. prevod v pričujoči številki *Filozofskega vestnika*, »Predgovor k angleški izdaji XI. Seminarja«, str. 37–39.

³ Cf. J. Lacan, »Proposition du 9 octobre 1967 sur le psychanalyste de l'École«, v: *Autres écrits*, op. cit., str. 243–259). Cf. tudi prevod v pričujoči številki *Filozofskega vestnika*: »Propozicija z dne 9. oktobra 1967 o psihoanalitiku Šole«, str. 7–21.

Ko sledimo njegovemu Seminarju v kronološkem zaporedju, opazimo vse večjo vztrajnost in nujno, ki jo čuti Lacan, da bi podal doktrino konca analize: od njega jo zahtevajo in tudi sam jo obljudi. V X. Seminarju eksplicitno izjavi, da mora objekt mali a – kot ga je imenoval – omogočiti prekoračitev Freudovih sklepov iz njegovega teksta »Končna in neskončna analiza«. ⁴ V XI. Seminarju iz leta 1964 analizira oziroma vsaj skicira analizo Freudove želje kot tistega, kar je oviralo moč psihoanalitične operacije: Freudova želja, da bi rešil očeta, je analizi preprečevala, da bi zavzela svoje pravo mesto. Tri leta kasneje naredi korak in formulira konec analize v izrazih, ki naj bi omogočili njegovo verifikacijo, če že ne znanstveno, pa vsaj dovolj logično, da lahko doseže odobravanje določene skupnosti – predlagana doktrina je neločljiva od postopka, ki ga predlaga za njeno izpeljavo. Sicer pa je bil prvi rezultat, ki ga je dobil, razcep med njegovimi učenci, saj je določeno število med njimi zavračalo tako definiran postopek. Prvi rezultat je torej bil, da je dal tej novosti poseben sijaj, tako da je nastopila kot bistvena motnja, ki ji je predhodil Seminar o logiki fantazme, sledil pa Seminar o analitičnem dejanju. Ves ta aparat, dva Seminarja, sam tekst »Propozicije«, spisi, ki so bili napisani zatem za potovanja in predavanja po Italiji, vse to oblikuje pomembno celoto, napram kateri so slabe tri strani videti zelo majhne. Kljub temu pa jih nameravam vzeti resno in jih primerjati z velikansko gmoto klasične doktrine prehoda.

Nadaljeval bom torej z reartikulacijo doktrine, ki sem ji rekel klasična. Poudaril bom le določene poteze, ki bodo izpostavile premestitev, ki jo naredi zadnji spis.

Prva poteza: v klasični doktrini prehoda nastopa kot stožer analize in njenega konca psihoanalitikova želja.

50 Lacan je v številnih Seminarjih dejansko drsel preko funkcije analitikove želje kot bistvenega križišča, h kateremu bi se bilo treba vrniti. Kot sem imel priložnost pokazati nekoč, je bila analitikova želja njegov odgovor na tisto, kar je v krogih Mednarodnega psihoanalitičnega združenja začelo sloveti kot kontratransfer. To je bil njihov način, kako povedati, da je samega analitika zavedlo izkustvo, ki ga je vodil, in sicer na ravni njegovega lastnega nezavednega – kar drugače rečeno pomeni, da se ni mogel izvzeti iz operacije. Na to mesto je Lacan vpisal analitikovo željo, ki pa ji je dal popolnoma drugačno vrednost od kontratransferja: z analitikovo

⁴ Cf. S. Freud, »Končna in neskončna analiza«, v: *Spisi o psihoanalitični tehniki*, Društvo za teoretsko psihoanalizo, Ljubljana 2005, str. 289–332.

željo je razumel simbolno funkcijo, ki se utelesi v analitiku, vendar v njem ne mobilizira njegovega nezavednega.

Recimo na kratko, da je analitikova želja vprašanje: *Kaj hoče vse to reči?*⁵ Kaj vse to, kar govorim jaz, analizant, kaj hoče vse to zares reči? To vprašanje, ki je predstavljeno v izraze hotenja, je vprašanje po pomenu, kjer pa se *hoče* – kaj *hoče* reči? – loči od *reči* in postane: *Kaj hoče on, analitik?* Tako predstavljena premeštevitev dobro pokaže, v kolikšni meri je smisel odvisen od naslovnika diskurza. Pod njim se namreč skriva to, da pomeni [*veut dire*] to, kar hoče [*veut*]. Interpretacija je na mestu, kjer analitik pokaže, kaj hoče, da to pomeni. Vendar pa ni to zato nič bolj jasno, se pravi, da se še vedno prenaša kot vprašanje: *Kaj hoče?*, ki se nazaj, k subjektu – analizantu –, obrne v: *Kaj hočeš?*

Vse te čudovite učinke torej dobimo pod pogojem, da ostane analitikova želja prikrita, kriptična. Analitikova želja je v tem oziru močno razvneti *Kaj to pomeni?*, enigma, ki je bistvena za vsako označevalno artikulacijo, namreč da označevalec napotuje na drugi označevalec. Pri čemer je analitikova želja kot taka neki *x*, ki stoji na mestu zadnjega pomena.

Konec analize bi bila rešitev tega *x*. Lacan je v svojem tekstu z naslovom »Propozicija« predlagal dve ekvivalentni verziji, neki *je* in neki *ni* – negativno in pozitivno rešitev.

Negativna rešitev je neki nič: na tem mestu, na mestu zadnjega pomena ni nič, zgolj praznina oziroma ničevost želje. Lacan to rešitev v freudovskih izrazih, iz katerih je naredil matem, zapiše *minus fi*, kar je aluzija na kastracijo, ki jo je tudi Freud v svojem tekstu o koncu analize postavil za *nec plus ultra* analize: konec analize mora razkriti pomen kastracije. Toda ime kastracije je le ena epizoda litanije negativnih izrazov, ki jih je Lacan izdelal kot poslednji odgovor, ki posveti konec analize. Bolj zgodaj v svoji elaboraciji je lahko na tem negativnem mestu zapisal smrt in razvil konec analize kot subjektivacijo smrti. Recimo, da gre v njegovi »Propoziciji« za subjektivacijo kastracije. Kasneje bo to subjektivacija spolnega razmerja, kolikor ne obstaja:

⁵ V izvorniku: *Qu'est-ce que tout ça veut dire?*, »Kaj vse to pomeni?« Prevod je zaradi Millerjevih nadaljnjih izpeljav na tej točki dobeseden, v nadaljevanju pa se postopoma prevesi v ustaljeno rabo.

$$\frac{(-\varphi)}{\text{smrt} \quad \text{kastracija} \quad (-\text{spolno razmerje})}$$

Medtem ko bi bila pozitivna rešitev izoliranje funkcije malega a .

V svoji »Propoziciji« se znajde tako, da pokaže, da se tej funkciji približamo s tistim, čemur se je v psihoanalizi reklo predgenitalni objekt, objekt, ki ni bil faliciziran, ki ni vstopil v falični pomen, se pravi v pomen kastracije, in ki zamaši negativno mesto *minus fi*, kar je mogoče zapisati v metaforični obliki:

$$\left(\frac{a}{(-\varphi)} \right)$$

Ta objekt mali a bo Lacan kasneje imenoval presežni užitek [*plus-de-jouir*].

$$\frac{(-\varphi)}{\text{smrt} \quad \text{kastracija} \quad (-\text{spolno razmerje})}$$

$$\frac{(a)}{\text{predgenitalni objekt} \quad \text{presežni užitek}}$$

V primerjavi z njegovo zadnjo elaboracijo lahko izpostavimo podrejeno mesto, ki ga v doktrini prehoda dodeli užitku, saj je ta v svoji konstrukciji odvisen od prinesene rešitve vprašanja analitikove želje.

52 Kljub temu pa že v »Propoziciji« na strani 253 v *Drugi spisih* najdemo omembo razsežnosti privida, na kateri sloni psihoanalitikova pozicija, in Lacan omeni prihodnost, v kateri bi morala to razsežnost privida reducirati znanstvena kritika. Izraz privid nastopa tudi v njegovem zadnjem spisu, kjer ima pomembno mesto.

Za Lacana v letu 1967 poteka dostop do tega trenutka rešitve skozi preoblikovanje funkcije subjekta, za katerega se predpostavlja, da ve [*sujet supposé savoir*].

Ta izraz je bil priljubljen zato, ker se razume sam po sebi in označuje funkcijo, podrejeno označevalni verigi: tisto, čemur Lacan reče subjekt, za katerega se pred-

postavlja, da *ve*, je določen pomenski učinek, ki zamaši rešitev analitikove želje. Preprosto povedano gre za predpostavko nezavednega, za pojem oziroma za množico, v skladu s katero tisto, kar povemo v analizi, pomeni [*veut dire*] nekaj drugega.

$$\frac{SsS}{\left(\frac{a}{(-\varphi)} \right)}$$

Ta predpostavka se izkaže za nujno, če hočemo tisto, kar nastopi kot besede, izrazi in označevalci, ki določajo subjekta, zbrati tako, da se vednost, ki je na začetku le predpostavljena, ki je le neki pomen, tekom analize postopoma udejanji in da se nakopičijo artikulirani označevalci, ki konstituira vednost, *ki subjekt postane*: subjekt, ki je na začetku zgolj predpostavljena vednost, postane skozi izkustvo dejanska vednost.

Analizant se torej na koncu analize umešča kot vedoči [*sachant*]. Je strokovnjak [*savant*] v pravem pomenu besede. Analiza proizvede strokovnjaka, ki je bistveno strokovnjak svoje želje: *ve* [*sait*], kaj povzroča njegovo željo. Pozna [*sait*] manko, v katerem korenini njegova želja, in pozna presežni užitek, ki ta manko zamaši.

Na koncu analize imamo subjekta, ki *ve*, in v tem kontekstu dobi svojo vrednost prehod, v katerem mora subjekt povedati to, kar *ve*. Torej na kakšen način se je zapolnilo prazno mesto subjekta, za katerega se predpostavlja, da *ve*, na kakšen način se je zanj udejanjila ta vednost, kako je od predpostavke prešel do zbirke tega, kar nastopi kot ključni označevalec, in nato še do drugega označevalca, s katerim nista nujno kompatibilna. Prišlo je torej do transformacij, elementi namreč niso neodvisni, saj prihod novega elementa modificira vrednost nakopičenih elementov, vendar pa gre natanko za artikulacijo, ki se vseskozi oblikuje naknadno. In konec analize bi zaznamoval zaključek izkustva, se pravi dostop do dokončne naknadnosti.

Po številnih odhodih in prihodih, oklevanjih in nihanjih bi torej dobili novega subjekta: sorazmerno z izginotjem subjekta, ki ni poznal vzroka svoje želje, nastopi vedoči subjekt. In prehod poskuša iz njega izvabiti ravno to vednost in ga z njegovim lastnim soglasjem prisiliti, da jo deli s skupnostjo, zbrano v Šoli, in tudi z javnostjo, saj Lacan nakaže, da si želi objave.

Medtem ko v zadnjem Lacanovem spisu naletimo na popolnoma drugačno perspektivo. Predvsem zato, ker postavi pod vprašaj sam koncept vednosti – vse do točke, da ta beseda v njem sploh več ne nastopa.

Ko je Lacan zgradil svoj koncept subjekta, za katerega se predpostavlja, da ve, je pojasnil, da gre za tvorbo, ki se je vpisovala na mesto resnice, s čimer smo razumeli, da je postala vednost nato konsistentna. Toda na koncu njegovega poučevanja opazimo, da – kako bi rekli – vanjo ne verjame več: vednosti ne označuje več kot konsistentne tvorbe in ne govori več samo o resnici. Opaziti je mogoče, da vednost na koncu obravnava kot napletanje [*élucubration*] – beseda nastopi že v XX. Seminarju v zvezi z govoricco, *napletanje vednosti o jeziku* – s čimer je treba razumeti, da zanj vednost je napletanje. Izraz, ki se pojavi v zadnjem spisu, izraz lažnive resnice, ki ni posebej eleganten in ki ga nismo pretirano poudarjali, dokler se nisem začel z njim ubadati, *lažniva resnica* kar se da natančno označuje status vednosti kot napletanja. Ne gre za subjekta, za katerega se predpostavlja, da ve, ki se vpisuje na mesto resnice, da bi se udejanjil, temveč gre za resnico v barvah laži. Tako nizko torej pade vednost.

Za prehajalca klasične doktrine se predpostavlja, da priča o neki vednosti, medtem ko tisti, ki nam ga Lacan prinese na koncu svojega poučevanja, ko pripravlja in napleta o konceptu sintoma, se pravi ko se brez posredovanja spopade s statusom užitka, ta prehajalec lahko priča le o lažnivi resnici.

Upam, da sem vam s poenostavitvijo izrazov problema dal čutiti velikanski razmik med omenjenima momentoma elaboracije. Pogledamo pa si lahko tudi to, kaj ju povezuje.

54 Dejal sem, da je ta zadnji spis vrnitev k prehodu, toda diskretna vrnitev, ki kot taka ni napovedana in ne napove popravka, ki ga vnaša.

Ta tekst se predstavlja celo v obliki zaporedja trditev, ki se lahko zdijo raztresene ali vsaj zelo slabo organizirane. In če ga umestim kot vrnitev k prehodu, s tem že postavim ločila oziroma predlagam določeno branje, kolikor – in to je pomembno – imamo v tem tekstu le polovico tega, kar zadeva prehod. Prehod je namreč dvoje: dogodek in postopek. Dogodek, ki naj bi se zgodil v teku analize, in postopek, ki je nato ponujen tistemu, ki meni, da je bil subjekt tega dogodka, da bi lahko o njem nekaj poročal analitični skupnosti. Toda v tem zadnjem Lacano-

vem tekstu nimamo nič o dogodku – niti besede. Prehod bistveno nastopi kot postopek, ki je izumljen za to, da se – preveri konec analize? Beseda preveriti v njem sploh ne nastopi – , da se konec analize *preizkusi* v govorjenju.

Če je torej v trenutku, ko Lacan izumi prehod, bistvena pozornost posvečena dogodku-prehodu, pa v tem zadnjem tekstu na mestu dogodka-prehoda ni nič drugega kot droben namig, da je na koncu analize zadovoljstvo. *Edina meja analize je – navajam – zadovoljstvo, ki zaznamuje konec analize.* To je tudi vse, kar moramo postaviti ob bok kompleksni konstrukciji prehoda, ki jo je Lacan izdelal v letih 1966-1967-1968 in ki je potekala predvsem skozi teorijo grup. Nasproti vsega tega velikanskega napletanja imamo tole: prehod, konec analize, je izkusiti zadovoljstvo in ga, recimo, izreči. Dejansko gre za nenavadno deflacijo.

Beseda zadovoljstvo je tu za Lacana očitno ključna, saj je videti, da je zanj analiza kot taka stvar zadovoljstva. Kot zapiše: *Dati to zadovoljstvo je nuja, ki jo vodi analiza.* S tem bi morali razumeti, da tisto, čemur tu reče zadovoljstvo, usmerja in orientira celoten potek analize, da se torej analiza bistveno odvija v nelagodju – freudovski izraz –, v slabo-bitju, v neudobju, ki pa ga lahko izoliramo in akreditiramo tisto, kar nastopi kot pričevanje o zadovoljstvu.

Govori o nuji: *nuja, ki jo vodi analiza.* Če poiščemo pojasnilo v slovarjih, *nuja* izvira iz pozno latinskega *urgens*, ki pomeni *ki ne trpi zamude* in ki izvira iz klasično latinskega *urgere*, ki pomeni *gnati, pritiskati*. V francoščini se je začelo govoriti – zabavno je namreč, da je beseda sprejeta od leta 1789 –, da je nekaj *nujno*, v času, ko so bili dejansko pod velikim pritiskom, da bi stvari revolucionirali, in sicer z izrazom *nujni primer*. Zatem je – to podrobnost občudujem – od leta 1792 navedena raba besede *nuja* s posebnim pomenom v medicini. Lacan to besedo povzame proti koncu svojega teksta, ko govori o nujnih primerih: *Kot vedno, pravi, so me zaposlovali nujni primeri.*

55

V besedi *nuja* je očitno pojem tega, da je treba nekaj narediti hitro. Nedvomno se analizi predstavijo tudi takšni primeri, nujni primeri, v katerih ne smemo zavlačevati. Toda Lacan izpostavi besedo *nuja* ob začetku analize, ki pa jo razširi na njen celotni potek, rekoč, da *nuja* vodi analizo kot tako. To jemljem kot koristen in resen opomin, da je v analizi vedno *nuja*, da v analizi velja tisto, kar v francoščini izrazimo takole: *nujno je* [il urge], *mudi se* [ça urge] – ono [ça] je potrjeno natanko od leta 1903, to [ça] se reče le od tega datuma naprej.

Nekaj torej žene.

Opazite lahko, da za svojo orientacijo zaupam tudi najmanjši Lacanovi besedi. Lahko bi rekli: nuja drži za začetek, za izvor, vendar pa smo nato v nečem drugem kot v nuji, damo si čas, subjekt odlaša. Toda sam bi raje izkoristil to besedo *nuja* in njeno referenco na nekaj, kar žene. To nas namreč odmakne od ideje, da se vračamo zaradi transferja. Zdi se mi, da je vrednost Lacanovega posebnega poudarjanja nuje razpršitev transfernega privida in nakazuje vzročnost, ki deluje, če lahko tako rečem, na globlji ravni od transferja, na ravni, ki jo Lacan imenuje zadovoljstvo, kolikor je zadovoljstvo nuja in kolikor je analiza sredstvo tega nujnega zadovoljstva.

Obstaja pa še drugi poudarek, ki bi ga dal tej nuji, zaradi katere se mudi: Lacan v tem tekstu omeni, da *za resnico tečemo*, kar se mi zdi v razmerju z nujo.

Za resnico tečemo, kolikor – kot sem omenil zadnjič – pozornost vpelje neki razmik. Takoj ko namenimo pozornost resnici – tako kot je treba to razumeti – iz nje izstopimo, zdrsnemo v laž. Lacan to formulira z naslednjimi izrazi: *Ni resnice, ki s tem, ko gre skozi pozornost, ne laže*. Zadnjič sem pokazal, da s tem postavimo pod vprašaj smisel same psihoanalitične operacije, ki jo konstituira natanko to, da je pozorna na pojavitve resnice, ki nastopijo v tako imenovanih tvorbah nezavednega: analitična operacija sestoji v vključevanju teh pojavitve v neko artikulacijo in v tem, da na osnovi proste asociacije iz njih zgradi določen diskurz.

56 Za prosto asociacijo se očitno domneva, da pomeni govoriti brez pozornosti: *Ne namenajte pozornosti temu, kar pravite, govorite!* Toda prosta asociacija je praktično gledano odvisna od izhodiščnega označevalca, ki mu namenimo pozornost – in če mu ne namenimo dovolj pozornosti, pride na to mesto interpretacija. Prosta asociacija se razvije na osnovi nekih sanj, spodletelega dejanja, lapsusa, besede ali misli, ki pritegnejo vašo pozornost. Podelimo ji vrednost resnice, in ker ji podelimo vrednost resnice, pojavitve resnice, se sproži prosta asociacija, za katero se – če smo dovolj spretni in če dobimo tudi nekaj psihoanalitikovih spodbud – kot po čudežu izkaže, da se lahko brez težav uredi v diskurz. Drugače rečeno, na osnovi proste asociacije preoblikujemo pojavitve resnice v artikuliran diskurz. To je čudež, s katerim nas zna zaslepiti Freud: na podlagi ene besede, ki ostane po brodolomu nekih sanj, se razvije cela očarljiva pravljica. In Lacan je na-

ravnost sledil Freudovemu odkritju, ko je na začetku svojega poučevanja rekel: *Ta diskurz je samo nezavedno*. Temu je rekel diskurz Drugega, se pravi, da je nezavedno koncipiral kot diskurz, in tudi ko je to preklical, je nezavedno še vedno definiral kot vednost, kot artikulacijo.

Zadnje Lacanovo poučevanje nastopi zato, da to zanika oziroma vsaj nekoliko zamaje. Pomaga nam drugače umestiti tisto, kar se zgodi v analitičnem izkustvu.

Vemo namreč, da tvorbe nezavednega prepoznamo natanko po tem, da ovirajo pozornost. Vdrejo skozi presenečenje – zato govorimo o pojavitvi. In ko se pojavijo, nimajo smisla: pravimo, da so absurdne, nesmiselne ali neverjetne.

V tem oziru velja, da če ostanemo zvesti tem bežnim trenutkom, se nam za analitično operacijo zdi, kot da igra *proti nezavednemu*, kot da bi si prizadevala povrniti smisel temu, kar ga na prvi pogled nima. In zato se sem vpisuje tisto, česar se Lacan dotakne le v oklepaju – kar pa je merodajno –, da če namreč nezavedno očistimo tega, kar okrog njega splete pozornost, da je nezavedno realno. Gre za nezavedno, ki je mišljeno na ravni tvorb nezavednega.

Ko Lacan reče, da je nezavedno realno, doda: *če mi verjamete*. Če bi verjeli Lacanu iz leta 1953, bi rekli, da je nezavedno simbolno. Na koncu njegovega poučevanja pa se je obrnila sama definicija nezavednega: *Nezavedno je realno*, kar pomeni: *Nezavedno ni simbolno*. Oziroma drugače: *Ko postane simbolno, postane drugo*.

Zato lahko za analitično operacijo rečemo, da povzroči prehod nezavednega od realnega k simbolnemu, prehod nezavednega od resnice k laži.

Lacan je lahko rekel, da je psihoanaliza zamajala vse dozdevke. In navajali smo primer Sokrata, ki se sprehaja po mestu in vznemirja vplivneže, strokovnjake in tiste, ki verjamejo v svojo večščino. Medtem ko je tu – to namreč začrta Lacan, kot ga berem sam – psihoanaliza tista, ki zamaje dozdevke psihoanalize. Gre za sokratovstvo, ki pa je aplicirano na same psihoanalitike.

Gre za psihoanalitikovo prebujenje. Za opozorilo psihoanalitiku, da je analitična operacija spletena iz dozdevkov. To priznavamo pod imenom konstrukcije. Toda dokler rečemo *fantazmatska konstrukcija*, tega ne slišimo. Če pa rečemo, da je

psihoanalitična operacija spletena iz dozdevkov, da je dejansko odvisna od takšne ali drugačne interpunkcije, potem je to nekaj drugega, potem je analitična operacija, ki se razvije pod okriljem analitičnega dejanja, potem je sama ta operacija v vsakem trenutku postavljena pod vprašaj.

Kaj je prva laž, psihoanalitični *proton pseudos*? Lacan jo nakaže, ko pravi, da je to pozornost – takoj ko smo pozorni, izstopimo iz realnega nezavednega. *Proton pseudos* je sam analitik oziroma vpeljava drugega subjekta v razmerje, ki ga vzdržujete z realnim nezavednim.

Tako si namreč razlagam, da je lahko Lacan v tem spisu izpostavil, da je psihoanalizo izumil samotar. Eden-povsem-sam. Lacan seveda *zgradi* to perspektivo, v skladu s katero je Freud *povsem sam* opazil obstoj realnega nezavednega v sebi, se pravi pojavitev resnic, ki ovirajo pozornost. Lacan tu dejansko pokaže nekaj izjemnega, saj je sam jasno poudaril, da je Freud izumil psihoanalizo tako, da je namenil pozornost histeričarkam; to temo je obsežno komentiral in k njej so se tudi obsežno vračali. Toda tu poskuša pokazati natanko to, da je bila prva ravno Freudova samoanaliza – in s samoanalizo rečemo že preveč –, da je bilo prvo samo dejstvo realnega nezavednega v njem in da je prosta asociacija v tem oziru druga, da je prosta asociacija že roman resnice.

Zato lahko Lacan tudi reče, da Freud ni vedel, kaj je počel. Ni vedel, kaj je počel, ko je izumil orodje proste asociacije – namreč da se je zatekel k smislu, da bi razrešil neprosojnost tistega, kar se pojavi v tvorbah nezavednega.

Povzel sem Lacanovo besedo, *tvorbe nezavednega*. Toda ta izraz v razsežnosti, v kateri se nahajamo, ni ustrezen: o tvorbah nezavednega govorimo takrat, ko so pojavitve resnice formalizirane, *tvorba* je torej že druga stopnja. Za opredelitev tega, kar je prvo, sem uporabil besedo pojavitve.

Freud je torej napisal knjigo. Tega ni mogoče bolje povedati! Vsemu temu je dal neko obliko in se naslovil na javnost. Na tej podlagi bi lahko rekel ljudem: *Naredite isto! Bodite pozorni na pojavitve resnice v vas, pripovedujte o sebi, asociirajte, ne da bi temu posvečali pozornost – kolikor je to mogoče –, in nato boste od tod naprej pripovedovali zgodbe, povedali boste, kako se to povezuje z vso vašo zgodovino*. Dobili bi torej neko obliko literature, ki bi se hitro razširila.

Vendar pa zgodovina ni sledila tej poti. Kot pravi Lacan: *Psihoanaliza se izvaja v paru*. Kar pomeni, da se namesto, da bi to naredili povsem sami, naslovite na javnost v osebi nekoga drugega, od kogar pričakujete, da dejansko uredi vaš tekst.

Te šale sumljivega okusa so torej vendarle tu zato, da poudarijo, da na točki, kjer se nahajamo z Lacanom – in s tem mislim na razsežnost, ki se ji približujemo in ki je razsežnost sintoma ter konca analize z ozirom na sintom –, psihoanalize ne definira analitik. Analitik nastopi zgolj kot sredstvo, s katerim nezavedno preide od realnega k simbolnemu.

Tako si tudi razlagam, tako si tudi pripovedujem zgodbo v zvezi z dejstvom, da beseda transfer v tem tekstu sploh ne nastopa – transfer, ki se ga sicer postavlja za gibalno zdravljenje. Transfer preneha nastopati v prvem planu in je, nasprotno, na tej ravni vključen v koncept histerije – in to je beseda, ki se ponovno pojavi v tem zadnjem Lacanovem pristopu –, se pravi histerični subjekt, mišljen kot subjekt, ki odgovarja na željo Drugega, ki je priklopljen na željo Drugega.

V analizi si pravzaprav želimo, da je subjekt pozoren, da pove resnico in da torej laže, da pove neko zgodbo [*histoire*]. V tem je pomen skriptnega neologizma, ki ga Lacan proizvede z zapisom: *histoerija* – z »e« iz histerije.⁶ Gre za zgodbo, ki odgovarja želji Drugega.

Transfer je vključen v tisto, čemur se tu reče histerija. To sem predstavil kot prekinitev, vendar pa gre v bistvu za posledico tega, kar je Lacan formuliral že leta poprej – in kar vseskozi ponavljamo –, namreč da se analitično izkustvo začne s subjektovo histerizacijo. K čemur zdaj zgolj doda, da se tudi nadaljuje s subjektovo histerizacijo in v transferju, se pravi, da subjekt pripoveduje za vas, da za vas plete histoerijo.

59

Že zaradi tega je napletanje. Subjekt zgradi vednost, ki je napletanje in ki spada v register resnice, kolikor ima resnica strukturo fikcije.

Že golo dejstvo, da zberemo vse te trditve, zamaje dozdevke psihoanalize, čemur se je Lacan v svojem čisto zadnjem poučevanju dejansko posvetil.

⁶ V izvirniku: *histoire – avec le y grec d'hystérie*. Cf. J. Lacan, »Predgovor k angleški izdaji XI. Seminarja«, *op. cit.*, str. 37.

Rekel sem torej, da te zadnje pičle tri strani uravnovešajo ogromno gmoto klasične doktrine prehoda. Toda rekel bi tudi, da odgovarjajo na temeljni tekst Lacanovega poučevanja, namreč »Funkcija in polje govora in govorice« iz leta 1953.

Če pogledate na stran 257, Lacan tu definira sredstva psihoanalize kot sredstva govora, ki podeli smisel, psihoanalitično operacijo pa definira kot operacijo zgodovine, ki konstituira pojavitev resnice v realnem.⁷ Ta zadnji tekst je odgovor na to. Odgovor pastirice pastirju, se pravi, da pastirica kljub temu, da poje isto pesem, trdi nasprotno. Analitična operacija namreč podeli smisel, a je v tem lažniva glede na prvotno pojavitev in nedvomno poteka preko konstitucije neke zgodovine, vendar pa resnica ne more vstopiti v realno in se lahko, recimo, meri po realnem le tako, da postane lažniva. V razmišljanjih, ki jih Lacan poda o zgodovini leta 1953, izpostavi dejstvo, da diskurz omogoči podeliti smisel kontingencam in jih urediti v funkciji prihodnosti, in da to omogoči tudi ponovno vzpostavitev kontinuitete diskurza, ki jo je zlomilo nezavedno. Toda vse tisto, kar Lacan slavi na začetku svojega poučevanja kot psihoanalizi lastno moč, je mogoče opisati tudi kot postopke psihoanalitičnega laganja, kot lažnost, s katero se hrani in ki jo metodično aplicira. Vse, kar je Lacan na začetku svojega poučevanja hvalil in slavil, se prevesi v register lažnive resnice.

Lažniva resnica je vednost kot napletanje in fikcija, ki ima strukturo resnice.

Psihoanalitične konstrukcije so torej tu postavljene v narekovaje oziroma v oklepaj. Ujete so v oklepaj lažnive resnice, v zvezi s katero je treba ugotoviti, ali je v ravnovesju, tako da se konstrukcije presojuje le še na podlagi zadovoljstva, ki ga lahko prinese ravnovesje resnice in laži.

60 Zato tudi nastopi beseda zadovoljitev. Kajti ne gre več samo za to, da je nekaj dobro povedano. Kriterij dobro rečenega je z ozirom na realno naposled v tem, da ugotovimo, kaj se s tem zadovolji. Za to torej gre, in to je tudi bolj zapleteno.

Psihoanaliza je nedvomno izkustvo, ki sestoji iz konstrukcije neke fikcije. Tu lahko dobi svoj smisel že uvedba subjekta, za katerega se predpostavlja, da ve. Toda hkrati oziroma za tem je tudi izkustvo, ki sestoji v razgradnji te fikcije. Psi-

⁷ Cf. J. Lacan, »Funkcija in polje govora in govorice v psihoanalizi«, v: *Spisi*, Društvo za teoretsko psihoanalizo, Ljubljana 1994, str. 80–81.

hoanaliza torej ni zmagoslavje fikcije: fikcija je v njej bolj preizkušena v svoji nemoči, da bi razrešila neprosojnost realnega.

Naj za zaključek na kratko vprašam: Kdo bi bil torej analitik?

To bi bil nekdo, ki mu je njegova lastna analiza omogočila dokazati nemožnost *histoerizacije*, se pravi nekdo, ki je lahko veljavno sklepal na nemožnost *histoerizacije* in ki bi torej lahko pričal o lažnivi resnici v obliki zoženja razmika med resnico in realnim.

Če bi bilo treba iskati kriterij tako mišljenega prehoda, bi podal naslednjega, ki ga ne more nihče posnemati: ta kriterij bi bil onemogočiti vsako verjetnost [*vraisemblance*]. V prehodu [*passé*] je namreč nekaj neverjetnega [*invraisemblable*], se pravi nekaj, kar presega [*passé*] dozdevnost resničnega [*semblance du vrai*]. Lacan opozarja, da lahko za analitika – v narekovajih – imenujemo le subjekte, ki nimajo skupnega predikata, se pravi subjekte, ki jih ne more povezati nobena podobnost [*semblance*].

Analitik bi bil nekdo, ki bi znal izmeriti razmik med resnico in realnim in ki bi znal na tej osnovi vpeljati analitično izkustvo, se pravi histerizacijo diskurza.

Preprosto povedano – in s tem napovedujem tisto, s čimer bom poskušal nadaljevati –, to ni več prehod subjekta vednosti, temveč prehod govora [*parlêtre*]. In prehod govora ni pričevanje o uspehu, temveč pričevanje o nekem načinu spodletelosti.

Prevedla Ana Žerjav